

Т.Татаренко

СИСТЕМА РАЙОНУВАННЯ У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Територіальна організація постає як діяльність суспільства з облаштування простору свого існування, організації території і загалом географічного середовища. На сучасному етапі вирішення проблем територіальної організації є умовою функціонування регіональної (територіальної) системи. Дослідження проблем регіонального розвитку й управління зумовлює необхідність визначення регіональної структури суспільства, її ієрархії, основних структурних елементів. Поняття регіональної структури пов'язується з поняттям районування, регіон, район. На думку Е.Алаєва, регіональна структура як поняття наголошує, що елементами територіальної структури є частини, котрі функціонують як підсистема, тобто райони (регіони)¹. Сутність районування зводиться до розмежування території країни на окремі відносно відособлені одиниці, які називаються районами або регіонами. Сукупність регіонів країни може розглядатися як регіональна структура суспільства, яка є елементом його територіальної організації, тобто ієрархічне розмежування на окремі території, що є складовими частинами суспільства на певному просторі. Регіональна структура суспільства нерозривно пов'язана з адміністративно-територіальним поділом країни — не може бути регіону без підсистеми, яка управляє ним.

Подальша трансформація українського суспільства, вирішення проблем соціально-економічного розвитку зумовлюють необхідність вдосконалення територіальної організації держави, формування

дієздатної системи адміністративно-територіального устрою, яка забезпечувала б ефективну діяльність державних органів, громадських організацій, участь населення в управлінні державою. Відповідність мережі адміністративно-територіальних утворень країни соціальним потребам розвитку суспільства є однією з умов соціально-політичної стабільності держави, її стійкого розвитку.

Згідно зі ст.133 Конституції України до адміністративно-територіальних одиниць належать область, район, місто, район у місті, селище та село. При цьому район і місто завжди становлять адміністративно-територіальне утворення, селище та село є лише населеними пунктами, які, з одного боку, можуть бути лише адміністративними центрами і водночас складовими частинами низової ланки адміністративно-територіального поділу держави, а з іншого — тільки складовими цього утворення. Усталена система адміністративно-територіального устрою України, порядок утворення адміністративно-територіальних одиниць, зміни їхніх меж, підзвітності та розв'язання інших питань адміністративно-територіального поділу закріплені в законодавстві та нормативних актах, зміст яких відповідає конституційним основам адміністративно-територіального устрою країни. Зауважимо, нині немає потреби у створенні якісно нових ланок, тобто адміністративно-територіальних одиниць, у чинній системі адміністративно-територіального устрою. Втім, ефективність функціонування органів державної влади й управління, які організаційно були побудовані з урахуванням адміністративно-територіальних утворень, багато в чому залежатиме від співвідношення районування адміністративно-територіального поділу. На певному етапі розвитку суспільства та держави неминучі зміни й в системі районування територій.

Кожна адміністративно-територіальна одиниця — це певний регіон, динамічний у своєму розвитку, тобто частина території з чіткими та юридично закріпленими адміністративними межами, яка характеризується комплексом властивих їй ознак. Процес районування можна звести до певних ознак, особливостей території — природних, кліматичних, щільності населення, поселенської структури, ступеня розвитку продуктивних сил тощо. Дослідження районування, кількісних і якісних характеристик регіонів у комплексі дають змогу оцінити відповідність чинних адміністративних меж областей, районів потребам суспільного розвитку, ефективності системи органів державної влади й управління, а за потребою — проведення відповідних змін у ланках адміністративно-територіальних утворень.

У науковій літературі якнайповніше розроблено питання економічного районування, що є засобом комплексного вивчення конкретного регіону, в якому продуктивні сили та суспільний розподіл праці є основою його якісної характеристики, засобом перетворення та методом управління розвитком суспільно-економічних процесів і через це має істотне значення для визначення адміністративних меж областей і районів. У цьому плані вирізняються два аспекти економічного районування: 1) з погляду сучасного стану господарства; 2) з погляду перспектив розвитку господарства, вирішення економічних завдань, розрахованих на тривалі терміни².

Економічне районування, з одного боку, статичне поняття, що охоплює конкретні економічні райони, сформовані в певний період. Зміна економічного потенціалу району, його природних ресурсів (їх виснаження або відкриття нових джерел) неминуче спричинює реорганізацію адміністративно-територіального поділу, органів державної влади і управління, які до певної міри можуть відставати в своєму розвитку, що впливає (уповільнює) на вдосконалення суспільних відносин. З іншого боку, економічне районування — це динамічний процес прогнозування комплексного розвитку території, вивчення об'єктивно існуючих економічних районів і перспектив його розвитку. Економічне районування одночасно є однією з причин рухливості адміністративних меж областей і районів, приведення у відповідність з даним процесом системи місцевих органів державної влади й управління, які діють за територіальним принципом. Отже, дослідження чинної системи економічного районування дає змогу визначити ступінь керованості суспільними явищами та процесами, ефективність управління конкретною територією і є однією з основних умов у вирішенні проблем подальшого вдосконалення системи адміністративно-територіального поділу.

Як свідчить дослідження, економічне районування території не завжди викликало зміни в адміністративному районуванні, могло здійснюватися в межах наявного адміністративно-територіального поділу, оскільки економічне районування не завжди є основою районування адміністративного. Рухливість економічного районування в основному зумовлена станом економічної освоеності території, рівнем розвитку продуктивних сил, матеріальними і трудовими ресурсами, необхідністю перспективного планування. Просторова територія діяльності місцевих органів державної влади й управління обласної, районної ланки залишалася незмінною,

не збігалася з межами економічних районів, які за розмірами своєї території значно перевищували адміністративно-територіальні утворення, могли включати кілька територіальних одиниць.

Нині економічне районування за своїми територіальними розмірами відрізняється від адміністративного і, порівняно з ним, менш стабільне. Вчені не мають єдиного загально визнаного погляду як щодо системи районування загалом, так і його складових частин; немає єдності і в назвах територіальних утворень, які виділяються внаслідок економічного районування. Одні автори пропонують розглядати в процесі районування економічні райони першого порядку — великий економічний район; другого порядку — економічний підрайон або економічний округ; третього порядку — економічні мікрорайони, регіони, господарсько-культурні вузли³. Інші пропонують макро- і мікрорівні районування: на мікрорівні виділяються області як територіальні частини економічного й адміністративного поділу країни, на макрорівні — виявлення галузевих спеціалізованих районів. При мікрорайонуванні як таксономічна одиниця використовується також адміністративний (низовий) район⁴. Тобто, в економічному районуванні пропонується виділити різні за своїми розмірами та назвами територіальні утворення, межі яких не завжди визначаються чинним адміністративним поділом. Не випадково питання районування території та приведення у відповідність із ним адміністративного районування набули особливої актуальності⁵.

Упродовж тривалого часу побутувала думка, згідно з якою вважалось, що у дослідженні питань адміністративно-територіального поділу країни слід виходити з принципу економічного районування. Проте останнім часом розглядається питання щодо єдності територіальних меж економічних і адміністративних регіонів — економічне районування не слід зміщувати з адміністративним поділом. На думку багатьох дослідників, великі економічні райони не мають адміністративного оформлення і цього не потребують. Вони припускають перспективне планування, а не управління. Для адміністративного управління вони надто багато профільні; адміністративні одиниці (області) повинні бути одиницями керованими, не складними в господарському відношенні. З урахуванням цього актуальним є питання низового економічного районування і, відповідно, адміністративно-територіального поділу обласної та районної ланок — «внутрішньообласне районування». Практика виділення економіко-територіальних одиниць усередині

областей свідчить про велику рухливість їх меж, про зміну територіальних пропорцій між цими утвореннями.

Водночас, незважаючи на зміни в соціально-економічній, поселенській структурі регіонів, адміністративних, сільськогосподарських і промислових районів, можливостей їх подальшого розвитку, адміністративні межі тривалий час залишаються незмінними. Зміни в суспільному розвитку території породжують проблеми управління ними з боку чинної системи місцевих органів державної влади й управління, побудованого за територіальним принципом. Динаміка економічного районування не впливає на структуру та форми діяльності органів управління, вони лише пристосовуються до економічних змін. Досліджуючи проблеми розвитку регіонів загалом, внутрішньообласного районування, зокрема, ставимо питання щодо доцільності проведення змін адміністративних меж областей і районів. Більшість дослідників вважає, що поділ на області в основному відповідає як певній меті управління, так і завданням регіонального планування, але розмірність областей не дає змоги вирішувати низку важливих проблем зі вдосконалення територіальної структури — формування мережі розселення, організації обслуговування населення, деконцентрації обласних центрів. А система низових адміністративних районів виявилася доволі дрібною для вирішення цих проблем. Дедалі актуальнішим є питання про розроблення проміжної ланки між областю й адміністративним районом — внутрішньообласного районування. Разом із тим, неможливо досягти взаємозв'язку та взаємозалежності економічного й адміністративного районування, вдосконалення системи та структури органів державної влади й управління шляхом укрупнення кількох невеликих областей, оскільки таке об'єднання буде механічним, позбавленим економічної основи районування. З цих саме причин не можна визнати прийнятним і поділ адміністративно-територіальних одиниць на економічні регіони.

Економічне районування як основа адміністративно-територіального поділу акумулює в собі інші види районувань території, які у своїй сукупності є якісною основою економічного районування. Видове районування⁶, що здійснюється за властивими їм ознаками, було представлене суспільним розподілом праці, природними ресурсами, природнокліматичними умовами, трудовими ресурсами, транспортом, поселенською й етнічною структурою, ступенем розвитку соціальної інфраструктури тощо. Таке районування території, якому характерна відносна самостійність у загальній

системі районування, є первинною основою адміністративно-територіального поділу. Втім, воно має не прямий, а опосередкований вплив на процес визначення адміністративних меж, допомагає встановити оптимальні з погляду економічної доцільності й ефективності управління розвитком регіону територіальні розміри адміністративної області, району тощо.

Будь-який із видів районування, узятий окремо або у взаємодії з іншими, може істотно впливати на процес адміністративного районування, на визначення його якісних характеристик. Ігнорування даного підходу під час здійснення територіального поділу може призвести на практиці до встановлення таких меж, які можуть стати перешкодою на шляху комплексного розвитку регіону та пов'язаних із ним прилеглих територій, ефективного управління ними. В методології районування первинною є не статистична однорідність території за тією або іншою ознакою, а визнання цілісності, спільності економічного та культурного життя, взаємозв'язку характерних рис територіальних одиниць з урахуванням диференційованого підходу до них.

Таким чином, економічне районування, яке відображає економічну структуру регіону й усталені економічні відносини, зумовлює надбудовний характер адміністративного районування. Разом із тим, адміністративне районування має відносну самостійність у своєму розвитку, впливає на розвиток економічних і територіальних процесів у регіонах. Ці два види районування взаємодоповнюють одне одного, вдосконалюються за формою та змістом, визначають необхідність встановлення співвідношення економіко-адміністративно-територіального районування, взаємозалежності як у межах наявних економічних районів і адміністративно-територіальних одиниць, так і з погляду перспективи розвитку.

Як показує історична практика, економічне й адміністративне районування держави спрямоване на встановлення чіткої системи територіальних утворень (регіонів, областей, районів), кожному з яких властиві свої структурні зв'язки. Структурне утворення низової ланки, маючи самостійне значення, одночасно залежить від інших і розглядається як частина системного, цілісного територіального утворення вищого порядку. Внаслідок районування держава поділяється не на окремі регіони, адміністративні одиниці, а на певні, цілісні системи, для яких характерною є наявність об'єктивної взаємозалежності їх елементів, структурних взаємозв'язків, які, у свою чергу, визначають оптимальні межі адміністра-

тивно-територіальних одиниць, сприяють вирішенню питань управління регіональними територіями. Адміністративно-територіальний устрій повинен відповідати цілям розвитку суспільства, враховувати інтереси розвитку всіх етнічних груп населення, забезпечувати ефективне управління суспільством і державою тощо. Втім, просторові межі економіко-територіальних утворень до певної міри піддаються дії суб'єктивного чинника. І економічні, і адміністративні райони є віддзеркаленням певних суспільних відносин того або іншого територіального утворення, які перебувають у постійному розвитку, змінюються і є історично швидкоплинними.

Зміни в розвитку економічних районів не завжди спричинювали відповідні зміни територіальних меж адміністративних районів. Якщо в адміністративному районуванні склалася певна система територіального поділу країни від нижчих до вищих ланок, закріплена в нормативних актах, то у видовому економічному районуванні територіальних регіонів становище інше. В Україні було виділено три великих економічних райони (від 70–80-х років сітка економічного районування залишається незмінною) — Донецько-Придніпровський, Південно-Західний, Південний, кожен з яких ділиться на окремі підрайони, включаючи кілька областей. Наприклад, Південно-Західний, економічний район має чотири підрайони: Центральний (Київська, Житомирська, Чернігівська, Черкаська області); Подільський (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області); Волинський (Волинська, Рівненська області); Карпатський (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області). На 1 січня 2002 року Україна складається з 24 областей, 490 низових адміністративно-господарських районів, 454 міст, 889 селищ міського типу, 28619 сільських населених пунктів⁷. Дослідження стану структури сучасного господарства регіонів, областей, завдання реструктуризації економіки свідчать про те, що чинна схема економічних районів і територіальна організація держави потребують певних змін. Економічні райони є складними територіальними об'єднаннями, які не завжди можуть вирішити позитивно багато питань економічного планування й управління. На території України, відповідно до територіальних виробничих комплексів, було виділено дев'ять інтегральних підрайонів: Донецький, Придніпровський, Харківський, Київський, Подільський, Західно-Поліський, Карпатський, Причорноморський, Кримський. Майже всі вони об'єднують по кілька областей і не мають значних відмінностей в розмірах території

та чисельності населення. Винятком є Кримський підрайон, який відповідає території АР Крим. Крім того, виділяються і внутрішньообласні економіко-територіальні утворення, які розглядаються як допоміжні до суспільного економічного районування. Підрайони вирізняються спеціалізацією, приблизно однаковою спрямованістю промислового та сільськогосподарського розвитку районів, спільними господарсько-економічними проблемами, внутрішніми зв'язками та взаємозалежністю, особливостями поселенської структури та соціокультурними характеристиками. Однак, як показує практика, економічне районування нестабільне, його ієрархічні структурні рівні постійно змінюються.

У питаннях взаємообумовленості та співвідношення економічних і адміністративних районів чільне місце посідає не тільки система економічного районування, а й розвиток системи адміністративного районування. Характер адміністративно-територіального поділу зумовлений сутністю держави, є її просторовою сферою, на підставі якої формується система органів державної влади й управління соціальними процесами, що розвиваються в певних територіальних межах. При цьому, виробничі відносини є визначальними для виділення системних одиниць адміністративно-територіального поділу.

Нині діє відносно структурно-організована система адміністративно-територіального поділу, проте в законодавчо-правовій базі немає відповідності між назвами деяких адміністративно-територіальних й існуючими адміністративно-територіальними одиницями. Зокрема, система адміністративно-територіального устрою представлена областями, районами, населеними пунктами, які склалися, не зважаючи на те, що до адміністративно-територіальних одиниць у юридичній літературі віднесено область, край, район, місто, село, селище. Однак це не означає, що селища та села є такими самими адміністративно-територіальними одиницями, як область і район. У Конституції України (ст.133) до одиниць адміністративно-територіального устрою віднесені області, райони, міста, райони в містах, селища та села. На думку дослідників, немає достатніх підстав, щоб село і селище зараховувати до адміністративно-територіальних одиниць, оскільки вони є населеними пунктами і можуть бути адміністративними центрами такого адміністративно-територіального утворення, як селищна та сільська рада, діяльність котрих поширюється на підлеглу їм територію разом із розташованими на ній селищами та селами.

Завершують формування адміністративно-територіального устрою як структурної одиниці адміністративного районування території місцеві органи державної влади й управління. Кожне із сіл належить (територіально) сільській раді, котра виступає як адміністративно-територіальне утворення, до складу якого можуть входити також і селища; селищне адміністративно-територіальне утворення може поєднувати кілька населених пунктів, зокрема села. Міським радам також можуть підпорядковуватися не лише міста, а і прилеглі селища, села. Адміністративно-територіальними утвореннями є і міські райони — територіальна частина міста з районним поділом. Проте, на нашу думку, коли місто відносити до адміністративно-територіальних одиниць, то частина міста не може бути такою одиницею, як, наприклад, населені пункти, котрі не є такими.

Адміністративно-територіальною одиницею є організаційно-об'єднана територія з метою здійснення відповідними органами державної влади, громадськими організаціями в її межах державного та громадського управління соціальними явищами та процесами. Територію країни можна поділити на певні адміністративно-територіальні утворення, одиниці, але її не можна поділити на населені пункти, тобто, з одного боку, область, край, район, з іншого — населені пункти як різнопорядкові за сутністю поняття, оскільки вони є окремими системами територіального розселення людей. Саме такий підхід має бути в основі формування адміністративно-територіального устрою.

В адміністративному районуванні провідними є «область» як велика і «район» як просто адміністративно-територіальна одиниця. Зазначимо, що кожна адміністративно-територіальна одиниця має в системі районування своє визначення: область — вища ланка, район — середня, інші — низькі ланки адміністративно-територіального поділу країни. Водночас у системі адміністративно-територіальних утворень, окрім області, вищою ланкою є район як один із трьох великих економічних районів, котрі, у свою чергу, поділяються на дев'ять інтегральних підрайонів (районів), включаючи кілька областей. Тому для визначення району, області (в межах України) необхідно розробити спільні ознаки, які б об'єднували їх в єдиній системі і характеризували як вищу ланку в адміністративно-територіальному устрої. Область і район в Україні є юридично закріплені ланки територіальної організації держави, виділені в процесі економічного районування. Низові ланки утворюються в процесі районування і то не завжди.

Отже, область є вищою ланкою в системі адміністративно-територіального поділу України, котра підпорядковується найвищим органам державної влади. За своїм правовим статусом вона відрізняється від інших адміністративних одиниць, її права та діяльність регулюються нормативними актами; територіально є самостійним адміністративно-територіальним утворенням з адміністративними одиницями обласного підпорядкування, які є проміжною ланкою в адміністративно-територіальному устрої держави. Однак чинна система поділу країни не повною мірою відображає соціальні явища та процеси, що відбуваються в суспільстві, не сприяє ефективній діяльності органів державної влади й управління, відповідно потребує подальшого вдосконалення.

У процесі адміністративного районування необхідно визначити як економічну основу регіону з огляду на ефективне функціонування виробничого комплексу, так і напрями управління соціальними явищами та процесами (зокрема, етнополітичними) в межах адміністративної території. Проблеми розвитку виробничої та соціально-культурної інфраструктури, організації державного та громадського управління слід розв'язувати (у разі можливого здійснення змін в адміністративно-територіальному поділі) комплексно. Водночас через відсутність раціонального співвідношення між виробничою та невиробничою сферами перевагу слід надавати ефективному управлінню економічною діяльністю, спрямовану на вирішення інших проблем. В Україні в адміністративно-територіальному устрої та економічному районуванні на рівні областей досягнуто відносної єдності. Області зі своїми державними органами управління є одночасно й адміністративними, й економічними районами, однак не завжди вони є цілісними економічними утвореннями, оскільки не кожна середня ланка економічного районування збігається з межами адміністративно-територіального утворення. Територія економічного району охоплюється переважно двома і більше областями. Розбіжність адміністративно-територіального устрою з економічними районами не сприяє ефективному управлінню і вирішенню територіально-комплексних проблем. Усе це актуалізує вирішення питання єдності адміністративно-територіального поділу з економічним районуванням, зближення меж адміністративних і економічних, створення науково обґрунтованої системи адміністративних економічних районів.

Економічний адміністративний район може бути невід'ємною складовою частиною великого економічного району і разом із за-

гальними функціями, властивими всім органам державної влади й управління, виконувати економічні й адміністративні функції, зміст яких значною мірою визначається виробничою спеціалізацією району, тобто забезпечувати економічну й адміністративну єдність у розвитку конкретного територіального регіону. Це можна розглядати як специфічну особливість територіальних утворень даного рангу, що сприятиме надбудовним установам ефективніше впливати на формування та розвиток регіонального соціально-економічного комплексу загалом. Співвідношення та взаємозалежність економіки й адміністративно-територіальних утворень зумовлюють доцільність суміщення адміністративних і економічних меж, а їх відсутність розцінюється як вада територіальної організації.

Таким чином, визначення мережі економічних і адміністративно-територіальних утворень є двоєдиним процесом: з одного боку, без елементів адміністративного районування не можна обійтися в економічному районуванні, з іншого — економічну основу не можна ігнорувати, здійснюючи адміністративне районування. Проте ставити знак рівності між принципами, на яких ґрунтується економічний та адміністративний поділ території, було б неправильним, оскільки за таких умов не було б необхідності проводити ці два види районування, а обмежитися одним. Певно, що серед сукупності первинних базисних начал головним є економіка, але не слід забувати про зворотний вплив надбудовних елементів на розвиток їх економічної основи. Поєднання територіальних меж пов'язане з реальними можливостями організації державного управління, оскільки до його завдань належить не тільки керівництво економікою, а й здійснення політичного й організаційного керівництва.

Сьогодні можна констатувати поширеність поглядів відносно доцільності суміщати межі економічних і адміністративно-територіальних утворень, зокрема середньої ланки — областей. Область є господарським комплексом другого порядку, які відрізняються від великих економічних районів не лише за своїми розмірами, а й організацією управління. Такі утворення мали б називатися економічними адміністративними районами, до яких слід віднести й низові райони, які зазвичай називають адміністративними.

Як показує дослідження, базою для змін в економічному районуванні є адміністративні області. В наукових працях порушується питання про досягнення відповідності між рівнями економічного та соціального розвитку області та територіальних регіонів.

Водночас невинувачено вважаємо механічне злиття областей відповідно до економічних районів. Йдеться не про формальні адміністративні й економічні межі, а про органічне поєднання завдань управління й економіки як основоположних в економічному й адміністративному районуванні, знаходження оптимального співвідношення централізації та децентралізації в механізмі державного управління. Оптимальність території залишається одним із чинників ефективної діяльності адміністративної одиниці, яка визначається наявністю відповідних критеріїв: 1) умови для ефективного розвитку виробничої, соціально-економічної сфер; 2) наявність і використання мережі соціально-культурних і побутових установ, обслуговування населення; 3) близькість державного апарату до населення; 4) керованість території; 5) наявність фінансового забезпечення та покриття витрат з бюджету.

Порівняльний аналіз регіональних утворень і округів країн Західної Європи й України показує, що області України значною мірою відповідають за площею та чисельністю адміністративним одиницям таких держав Європи, як Франція, Італія, Іспанія, і не можуть розглядатися як проміжна ланка — округ. У разі розукрупнення адміністративно-територіальних одиниць територіальні утворення за своїми розмірами перевищуватимуть регіони Європейських країн у 2–7 разів, а за кількістю населення — в 2–5 разів⁸. Наведені дані свідчать загалом про раціональність чинного територіального поділу, його відповідність розмірам України, ієрархії соціально-економічних центрів. При цьому можливі, з одного боку, зміни меж окремих областей з погляду доцільності соціально-економічного розвитку конкретних територій; з іншого — реформування нижньої ланки з погляду розукрупнення адміністративних районів або укрупнення сільських рад з урахуванням інтересів, потреб і чисельності мешканців, економічних і етнополітичних умов.

Таким чином, вивчення проблеми співвідношення та взаємобумовленості економіко- і адміністративно-територіальних утворень показує, що ланками в районуванні доцільно визнати такі територіальні регіони, які були б не лише економічними, але й адміністративними. В основі визначення їх просторових меж повинна бути сукупність характерних ознак, властивостей, тобто критерії поділу території на економічні й адміністративні одиниці. Вищою, середньою та низовою ланками в системі даних територіальних утворень мають стати, відповідно, область, район,

а також території сільських, селищних рад, сукупність яких необхідно було б об'єднати одним поняттям. Таке економічне й адміністративне районування могло б стати формою територіального поділу країни. Районовані території за своїми визначальними властивостями були б однорідними, а їх межі пролягли б територією одного або кількох економіко-адміністративних регіонів відповідної ланки. Завдання видових економічних районів у поєднанні з видовими ознаками адміністративного районування — виділити оптимальні просторові межі економіко-адміністративних утворень, перш за все областей і районів, які б входили до них цілком або частково і підпорядковувалися їм. У видових економічних районах необхідно виділяти разом з ознаками територій їхні специфічні властивості, які відрізняють їх від інших видових територіальних регіонів. Побудована на цих критеріях мережа видових економічних районів як система нижчого порядку в сукупності з критеріями адміністративного поділу територій створила б основу для визначення найприйнятніших, з погляду керованості, просторових меж таких економіко-адміністративних утворень, як область і район.

¹ Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. — М.: Мысль, 1983; Центральный экономический район / Отв. ред. Э.Б.Алаев и др. — М.: Наука, 1973.

² Калитенко А.П., Поповкін В.А. З досвіду економічного районування / Наукові доповіді. Національний інститут стратегічних досліджень. — К., 1993. — Вип. 12; Калитенко А.П., Поповкін В.А. Рівні соціально-економічного розвитку регіонів України / Наукові доповіді. Національний інститут стратегічних досліджень. — К., 1994. — Вип. 24.

³ Центральный экономический район / Отв. ред. Э.Б.Алаев и др. — С. 210.

⁴ Язынина Р. Специализированный агропромышленный комплекс и его территориальная организация. — К.: Наукова думка, 1979. — С. 176.

⁵ Побурко Я. Основи організації регіональної статистики. — Львів: ІРД НАН України, 2004. — С. 14–17; Регіоналізація і вибори як засоби удосконалення владних відносин в Україні: теорія і практика / За заг. ред. О.О.Демьоміна; Керівн. авт. кол. В.В.Лесничий. — Х.: Вид-во Хар РУ УАДУ, «Магістр», 2003. — С. 104–107; Семіноженко В.П., Данилишин Б.М. Новий регіоналізм. — К.: Наукова думка, 2005. — С. 90–93; Український соціум / За ред. О.С.Власюк, В.С.Крисаченко, М.Т.Степико. — К.: Знання України, 2005. — С. 356–358.

⁶ Регіоналізація і вибори як засоби удосконалення владних відносин в Україні: теорія і практика. — С. 103–104.

---

⁷ Статистичний щорічник України: 2001 рік / Держ. комітет статистики України / За ред. *О.Г.Осауленка*. — К.: Техніка, 2002. — С. 29.

⁸ *Зіллер Жак*. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз. — К.: Основи, 1996. — С. 123–124, 166.